

Erna Vesely

SINODA BISKUPA '85: PROŽIVJETI, PROVJERITI I PROMICATI KONCIL

Od 25. studenoga do 8. prosinca prošle godine održana je u Rimu Izvanredna biskupska sinoda mjesto predviđene sinode o laicima. Naime 25. siječnja 1985., na kraju tjedna molitava za jedinstvo kršćana, u bazilici svetog Pavla izvan zidina Papa je najavio da će se u Rimu održati Izvanredna sinoda prigodom dvadesete obljetnice završetka Drugoga vatikanskog koncila. Želio je da Crkva ponovno proživi Koncil, da ponovno doživi ozračje njegova crkvenog zajedništva, da se provjere, izmijene i prodube iskustva i vijesti o primjeni Koncila u životu sveopće Crkve i krajevnih Crkava, te da se potakne produbljivanje i promicanje koncilskih ideja u svjetlu novonastalih prilika i potreba. Svijet i Crkva ostali su iznenađeni Papinom odlukom. Pojavilo se niz bojazni i pitanja. Ne želi li se ovom Sinodom pokopati Koncil? Kako će Sinoda prosuđivati valjanost Koncila? Kako će ispravljati „zastranjenja” pokoncilskog vremena?

Budući da je bila iznenadno sazvana, pripreve za zasjedanje trajale su samo deset mjeseci. Biskupskim konferencijama bila su poslana pitanja uz pomoć kojih bi se ispitala svjetla i sjene, pozitivne i negativne pojave pokoncilskog vremena: Kako je u pojedinim sredinama bio upoznat, primljen i primijenjen Koncil? Koje su se pogreške i zloupotrebe očitovale u njegovoj primjeni, kako su ispravljene i kako su se još namjeravale popraviti? Trebalo je da odgovori stignu u Rim do 1. rujna. No do 20. studenog stiglo je tek 70% odgovora, a do Sinode 72%. Na temelju njih kardinal Danneels izradio je izvještaj kojim je započeo rad Sinode. Uoči Sinode izradila je Međunarodna teološka komisija tekst, nešto kao zamjenu za radni dokument: „Izabrane ekleziološke teme; Prigodom XX. godišnjice završetka Drugoga vatikanskog ekumenskog koncila”. Radilo se o odlomcima koncilskih tekstova ekleziološkog sadržaja. Predgovor je napisao kardinal Ratzinger.

Na Sinodi se okupilo 165 otaca s pravom glasa: 14 patrijarha, velikih nadbiskupa i metropolita, 102 predsjednika biskupskih konferencija, 24 pročelnika ureda Reimske kurije, tajnik Sinode, tri redovnička poglavara iz Unije vrhovnih poglavara, te 21 član što ga je imenovao Papa. Više od stotinu predstavnika došlo je iz trećeg svijeta, a šezdesetak ih je sudjelovalo na Koncilu. Papa je kao počasne uzvanike pozvao devet kardinala, jednog biskupa, dva teologa, dva laika i brata Maxa Thuriana iz Taizea, jer su na Koncilu imali posebne uloge. Devet promatrača poslale su Crkve i crkvene zajednice s kojima Katolička crkva vodi ekumenski dijalog. Jednog predstavnika poslalo je Ekumensko vijeće Crkvi. Izvanrednom tajniku, profesoru Walteru Kasperu sa Sveučilišta u Tubingenu, pomagalo je 12 teologa. Sinodi je još prisustvovalo 15 slušača, među kojima su bili Majka Terezija i Željko Mardešić iz Splita.

Na osam generalnih zasjedanja govorio je 121 otac. Devetnaest otaca predalo je 27 pismenih intervenata, a devet radnih jezičnih skupina izradilo je isto toliko izvještaja. U talijanskoj jezičnoj grupi koja je okupljala 18 sinodalnih otaca bio je i predstavnik naše Biskupske konferencije, kardinal Franjo Kuharić.

Posebna značajka Izvanredne sinode svakako je činjenica da se na njoj nisu okupili izaslanici, već predsjednici biskupskih konferencija. Druga je značajka svakako činjenica da je Papa na izričitu molbu biskupa dopustio da se Završni izvještaj Izvanredne sinode odmah objavi kao dokument zasjedanja.

Raspravljalo se iza zatvorenih vrata. Svaki sinodalni otac mogao je govoriti osam minuta. Zbog praktičnih razloga bio je zabranjen i pljesak. Papa je uglavnom prisustvovao zasjedanjima, a predsjedanje je prepustio drugima. Biskupi su govorili iskreno i slobodno. Kao i na svakom skupu, bilo je određenih napetosti, da bi tek postupno došlo do jednodušnosti koja se očituje u sinodalnim dokumentima.

Kao odjek onog zanimanja svjetske i crkvene javnosti za Koncil, otprije dvadeset godina, Izvanrednu sinodu u Rimu pratio je veliki broj novinara. Na nekim konferencijama za tisak u Vatikanu okupilo bi se i do 600 novinara, dok se inače njihov broj kretao od 300 do 400. Sredstva društvenog priopćivanja mnogo su prostora posvetila Izvanrednoj sinodi uoči zasjedanja. Štoviše, smatra se da je ona najvećim dijelom bila pripremana na stranicama novina i časopisa.

Prvi prigovori ticali su se činjenice da je ostavljeno premalo vremena da bi se Sinoda dobro pripremila. Nakon toga razvila se prava polemika o pokoncilskom vremenu i o Koncilu uopće. Budući da su se te rasprave odrazile na Sinodu, želimo se ukratko osvrnuti na njih.

Najviše polemike izazvala je knjiga kardinala Ratzingera*, plod njegovih razgovora s talijanskim piscem i novinarom Vittorijem Messoriem, koja je izašla na više jezika. Čitajući knjigu, nehotice se dobiva dojam da su rezultati Koncila suprotni očekivanjima, te da su pokoncilske godine bile prava nesreća za Crkvu, koja izgleda kao veliko gradišće, gdje svatko radi što hoće jer se izgubio plan. Nije jasno je li Koncil sazvan zbog krize ili ju je on izazvao.

Nije trebalo čekati da se pojavi švicarski teolog Hans Küng. U člancima koji su izašli na više jezika kardinala Ratzingera okrstio je „prorokom nesreće”, Sinode pak sredstvom kurijalne dominacije. Vatikanu je predbacio u nedogled odgađane

---

* V. MESSORI, *Rapporto sulla fede*, Ed. Paoline, Milano 1985.

ekumenske sporazume, konzervativnost, a Papi križarski pohod protiv naprednih snaga u Crkvi, juridizam, klerikalizam i trijumfalizam. Teolog Urs Von Balthasar, poznat po polemici s Karlom Rahnerom iz šezdesetih godina i Küngom iz 1979., odmah je, isto tako preko stranica novina, napao Künga, za kojega je izjavio da se više ne može smatrati ni katolikom ni kršćaninom. Küng može predstavljati samo još sebe.

Knjiga kardinala Ratzingera izašla je u Francuskoj, upravo u času kada su biskupi raspravljali o stavu koji će zauzeti na Sinodi. Skupina katolika objavila je tada „Poziv kršćana iz MontPELLIERA”, koji je bio inspiriran strahom da postoje snage koje rade na pokapanju Koncila. Podržali su ga p. Chenu i dva francuska biskupa. Pišući o nekim sumnjivim pojavama unutar nekih grupa i pokreta, u Italiji je u to vrijeme polemiku izazvao isusovački časopis *Civiltà Cattolica* (od 21. studenoga 1985., br. 3249) člankom o papinskoj nezabludivosti. Časopis je ustvrdio da posljednjih desetak godina neki pokreti i grupe nezabludivost, mentalitetom maksimalizma, pretvaraju u opću negrešnost. Zbog straha i duhovne slabosti prožete servilizmom daju dojam kako žele da sve što papa izjavi bude vjerska istina. *Civiltà Cattolica* zaključila je da takav dvorski bizantinski mentalitet vodi samo crkvenom piramidizmu i „papolatrijskoj pretjeranosti,” te je daleko od pravog štovanja što ga vjernici duguju papi. U drugom članku, pod naslovom „Je li Koncil uzrok krize u Crkvi?” (Od 5. listopada 1985., br. 3247) *Civiltà Cattolica* osvrće se na oplakivanja nad „nesrećom” Koncila i pokoncilskog vremena, te na želje da on bude zaboravljen ili, ako to već nije moguće, da mu se barem isprave temeljne smjernice. Krize je, doduše, bilo – piše *Civiltà Cattolica* – ali tih dvadeset godina nisu ipak bile samo godine krize već i godine velikog dobra u Crkvi. Koncil, njegov optimizam, simpatija prema svijetu i želja za dijalogom nisu uzrok krize. Zato nitko nema pravo tražiti da se Koncil pokopa.

Napokon je *Concilium* u svojem rujanskom broju pozvao sinodalne oce da, poput biskupa na Koncilu, budu hrabri te da ne gledaju unatrag, već u budućnost. Uoči Sinode kardinal Franz König izjavio je da bi Crkva, očito, bez Koncila još gore prošla. Kardinal Marty protumačio je novinarima kako Koncil nije bio pobjeda jedne strane, jedne struje, već napredovanje svih zajedno. U dokumentu, koji je uoči Sinode za njemačke biskupe izradio tajnik Sinode Walter Kasper, stajao je ovakav zaključak: „Prema mojem mišljenju, bilo bi posve pogrešno ako bi se Sinoda pred brojnim problemima i izrazima krize dala navesti na svečana oplakivanja.”

Teme Izvanredne Sinode

Svaki kontinent, zemlja, odnosno Crkva, donijeli su na Sinodu svoje probleme. Afrički predstavnici iznosili su problem inkulturacije. Latinskoamerički biskupi govorili su o siromaštvu, tlačenju i oslobođenju. Azijska Crkva prikazala je problem dijaloga s nekršćanskim religijama. Evropski i sjevernoamerički predstavnici upozoravali su na probleme povezane s organizacijom Crkve, autonomijom krajevnih Crkvi, ulogom Rima, biskupskih konferencija, s problemom jedinstva i pluralizma. Biskupi istočnoevropskih zemalja svjedočili su o progonima svojih zajednica i tražili da se u završni izvještaj unesu misli o teologiji križa, u kojoj vide osmišljene sve svo-

je patnje. Predstavnici istočnih Crkvi prikazali su svoja stoljetna iskustva s područja supsidijarnosti.

Središnja, „vruća“ tema Sinode svakako je najprije bio Koncil; Sinoda je zbog njega i bila sazvana. Slijedilo je pitanje inkulturacije, iz koje su proizašla pitanja supsidijarnosti i kolegijalnosti biskupa, pa pitanja vezana uz narav Crkve. Biskupi su raspravljali o Crkvi kao Božjem Narodu i o Crkvi misteriju. Usput je bilo dotaknuto pitanje liturgijske obnove, teologije oslobođenja, sadašnjeg stanja ekumenizma i kateheze. Kao što su nakon Koncila mnoga pitanja ostala otvorena, tako su bez odgovora ostala i neka koja su postavljena na Sinodi. Tajnik Međunarodne teološke komisije Philippe Delhaye primijetio je kako je Koncil mnogo govorio o biskupima i laicima, a malo o svećenicima. Možda je i to jedan od razloga njihove kasnije krize. Duhovito je iznio izreku koja je kružila nakon Koncila: „Biskupima je Koncil dao mnoge ovlasti, laicima slasti, a svećenicima samo dužnosti“. Tražio je da Sinoda nešto rekne svećenicima...

Posljednjih dana Sinode oci su izrađivali dokumente ovog, izvanrednog zasjedanja, na koje ćemo se osvrnuti na kraju prikaza.

Slika pokoncilске Crkve u izvještaju kardinala Danneelsa

Na početku Sinode oci su se u izvještaju što ga je na temelju odgovora biskupskih konferencija pripremio belgijski kardinal Danneels upoznali sa stanjem sveopće Crkve. U prvom planu bili su pozitivni rezultati, a onda zloupotrebe i zastranjenja nastala u pokoncilskom vremenu.

Među *pozitivne pojave* kardinal je ubrojio činjenicu da je Koncil „magna carta“ života Crkve u ovih proteklih dvadeset godina i put Crkve u treće tisućljeće. Problemi pokoncilskog vremena ne mogu se pripisati Koncilu, već samo njegovu lošem ili iskrivljenom tumačenju. Pozitivne pojave pokoncilskog vremena svakako su prihvaćanje liturgijske obnove, veći sakramentalni udjel vjernika. Riječ Božja prodrila je u svijest katolika, obnovljena je duhovnost različitih grupa, produbljeno je shvaćanje Crkve i razvijena suodgovornost laika. Bazične zajednice postale su nova nada Crkve. Nekadašnji obrambeni stav zamijenila je nova dinamika u Crkvi. Drukčije je shvaćen odnos Crkve sa svijetom. Crkva je počela radikalnije svjedočiti za ljudska prava, pravdu, mir i slobodu, postala je osjetljivija za društvene probleme, opredijelila se za siromašne, potlačene i gurnute na rub društva. Razvio se dijalog s ostalim kršćanima i s onima koji ne vjeruju. Nastoji se oko inkulturacije, pa je nastupio novi odnos između vjere i kulture. Bolje je shvaćena pastoralna dimenzija biskupskog i svećeničkog služenja. Odgoju svećenika posvećena je veća pažnja. U Crkvi se ističke zajedništvo, a duh kolegijalnosti počeo je prodirati na različita područja. Provedena je obnova redovničkog života, produbljena je misijska svijest, te suradnja među mladima i starijima u Crkvi. Nema mjesta malodužnosti – zaključio je kardinal Danneels – pokoncilska Crkva živi intenzivno.

Kao *negativnu pojavu* pokoncilskog vremena biskupske su konferencije navele da je ponegdje liturgijska obnova bila nedovoljno pripravljena, da je bilo površnosti, te da je u nekih subjektivizam zamijenio crkveno učiteljstvo. Zanemareni su klanjanje Presvetom Sakramentu i pučka pobožnost, nastupila je kriza sakramenta

pokore, katekizam nije uvijek potpun, prešućuju se neke norme na području morala, postoji opasnost da prevlada etički subjektivizam. Biskupi su, osim toga, upozorili na jednostrana tumačenja koncilске konstitucije *Lumen Gentium*, njezina poimanja „Božjeg naroda”, a to je stvorilo krizu na području ekleziologije: Crkva kao institucija suprotstavljena je Crkvi shvaćenoj kao misterij, narod hijerarhiji. Tome se još pridružio problem odnosa opće Crkve s krajevnim Crkvama, pitanje kolegijalnosti, odnosa s Rimskom kurijom i nesigurni institucionalni položaj biskupskih konferencija..

Svemu tome treba dodati da je odnos Crkve sa svijetom u posljednjih dvadeset godina postao teži, da je sekularizacija pojačana. Zbog krize moralnih vrednota proširili su se materijalizam i ravnodušnost. Usred sve veće bijede i siromaštva u zemljama na putu razvitka, Crkva se teško može zauzimati za pravdu i slobodu. Mir je posvuda nesuguran, rasplamsala su se ratna žarišta. Problematičan je i odnos sa znanostu, posebno u biogenetici. Crkva je pozvana suočiti se s problemom uloge žene u društvu i u Crkvi, pa tako i laika uopće. Kriza povjerenja prerasla je ponegdje u Crkvi u sveopće nepovjerenje. S više strana iznesena je tvrdnja da je na području ekumenizma nastupio zastoj.

No, postojeći pokoncilski nedostaci ne mogu se riješiti pretkoncilskim disciplinским i administrativnim mjerama. To bi značilo – stoji u izvještaju – ne pouzdati se u Duha, koji nas poziva na bratski dijalog i strpljivost u nadi. Zar je prije Koncila bilo bolje? Duh nije napustio Crkvu u ovih dvadeset godina ostvarivanja Koncila. Zato su biskupi općenito tražili da se Koncil dobro upozna i dalje provodi u djelo. Na kraju izvještaja preporučuje se da se Sinoda ne zatvori samo u unutrašnje crkvene probleme, već da se otvori dijalogu sa svijetom. Poslanje je Crkve prije svega duhovno, ali je ona isto tako pozvana da radi za cjelovito čovjekovo oslobođenje, za pravdu, mir i jednakost u svijetu.

Sinoda o Koncilu

Iz izvještaja što su ih biskupske konferencije poslale na Sinodu vidjelo se da se krajevine Crkve općenito smatraju „kćerima” Koncila. Ne optužuju ga za probleme s kojima su se morale suočiti u ovih dvadeset godina, pa se ne može reći da pate od nekog kompleksa pokoncilskog vremena. Ni jedna nije tražila povratak na staro, o čemu se toliko govorilo nakon knjige kardinala Ratzingera.

Francuska biskupska konferencija istaknula je kako su godine nakon Koncila bile obilježene tehnološkim i kulturnim promjenama, pa su radikalniji problemi pogodili mentalitet i institucije. Očito bi, neovisno o razvitku prilika u Crkvi, ova kriza koja je u pokoncilskom vremenu nastupila u društvu, bez Koncila dovela do opasnih eksplozija. Tako Koncil ima zaslugu da je u Crkvi odjek krize bio suzdržan. Što više, Koncil je opremio Crkvu da mogne ovladati posljedicama naglih promjena. U tom su se smislu švicarski biskupi pitali što bi se dogodilo da Drugoga vatikanskog koncila nije bilo? Ne može se poricati da je Koncil očuvao Crkvu najprije iznutra, a onda i njezinu prisutnost u svijetu. Za sjene u vremenu nakon Koncila ne može, dakle, biti optužen Koncil: njih su izazvala oklijevanja u primjeni koncilskih smjernica ili njihovo djelomično provođenje u život.

Na Sinodi je za Koncil bilo rečeno da je on bio „velika Božja milost” za Crkvu, pozitivan element njezine povijesti i „dar Duha Svetoga”, povelja Crkve za budućnost, a ne uzrok krize. Koncil je samo ublažio krizu i pomogao Crkvi da shvati suvremeni svijet. Zahvaljujući njemu, Crkva je danas unutar svakoga pojedinog naroda najhrabrija, najvjerodostojnija i uopće najživlja stvarnost. Koncil nije uzrokovao krizu koja bi vodila lomu, već krizu rasta.

Sinoda je raspršila strahovanja o pokopu Koncila i kretanju natrag. Sinodalni su oci, štoviše, tražili da se Koncil primijeni s novom snagom, da se pručava i produbljuje, te da se tako shvati jedinstvo i bogatstvo njegovih dokumenata. Plodovi se mogu postići samo ustrajnim zalaganjem. Napokon traženo je da se dokumenti nastoje približiti vjernicima, da se svećenici, redovnici i redovnice odgajaju u njihovu duhu.

Knjiga kardinala Ratzingera, koja je prije Sinode izazvala mnoga strahovanja po krajevnim Crkvama, na Sinodi je oportuno zaboravljena. Na konferenciji za tisak kardinal je Danneels na pitanje novinara o njoj rekao: „Mi smo ovdje zbog Sinode o Koncilu, a ne zbog Sinode o jednoj knjizi. Knjiga, dakle, nije podijelila sinodalne oce „za” i „protiv” kardinala Ratzingera. Sinodalna zasjedanja bila su usredotočena na Crkvu i njezine probleme.

Problem inkulturacije

Problem inkulturacije pokrenule su na Sinodi uglavnom mlade Crkve, iako je Walter Kasper primijetio kako je to problem svake Crkve koja želi biti živa u nekoj sredini i unutar određene kulture. Kršćanstvo se stoljećima inkulturiralo preuzimajući židovsku, grčku, pa latinsku, a onda germansku, slavensku i ostale kulture, odnosno njihova obilježja u određenoj sredini. Proces inkulturacije trajat će do ponovnog Kristova dolaska. Inkulturacija, odnosno uključivanje kršćanske poruke i iskustva u kulturu i mentalitet nekog naroda dalo je novi polet misijskom poslanju Crkve u pokoncilskom vremenu. Budući da je napokon shvaćeno da su bogatstvo Crkve jedinstvo i raznovrsnost, počela se nakon Koncila s poštovanjem razmatrati svaka mjesna kultura, a Crkva je kao zajednica počela povezivati svoje raznolikosti u jedinstvo, prihvaćajući sve što je u pojedinim kulturama pozitivno.

Problem inkulturacije najviše je zanimao afričke biskupe. Tražili su da središte pokaže više povjerenja prema mjesnoj hijerarhiji, napose na području liturgije i sakramenata. Predlagali su da se afrički teolozi dobro odgoje, i da im se zatim dadne potrebno povjerenje. Prenoseći problem inkulturacije na moralno područje, afrički su biskupi govorili kako se mora računati s određenim moralnim sazrijevanjem, razvitkom pojedinih naroda, iako su se složili da treba biti zahtjevan prema moralnom ponašanju krštenika afričke Crkve. Zairski biskupi tražili su da se afrički kler odgaja ukorijenjen u mjesnu kulturu. Čadski pak biskupi predlagali su da se inkulturacija provede na području sakramenta braka: Tužili su se kako im Crkva još uvijek izgleda uglavnom obilježena evropskim mentalitetom, tradicijom i kulturom, pa, prema tome, ne daje dojam univerzalnosti, jer nisu u njoj zastupljene sve kulture i svi narodi. Jedinstvo Crkve ne može biti sinonim za jednoobraznost, svođenje na jedan uzorak i poravnanje. Ono mora ići ukorak s razlikama, raznovrsnošću, šarolikošću i mnogostrukošću – izjavio je kongoanski biskup Georges Singha.

U ime talijanske Crkve kardinal je Poletti tražio da se uz najveću raboritost ubrza pastoralna inkulturacija, jer mnogi vjernici napuštaju praktični vjerski život zbog nerazumljivosti obreda i formula. Sinoda je u svojem Završnom izvještaju istaknula da inkulturacija nije jednostavno vanjsko prilagođavanje, nego preobražavanje autentičnih kulturnih vrednota uključivanjem u kršćanstvo i ukorjenjivanjem kršćanstva u različite ljudske kulture. Lom između kulture i Evanđelja bitni je problem našeg vremena. Zato kulturu treba ponovno evangelizirati, treba joj pomoći da se susretne s Radosnom vijesti.

Supsidijarnost

Uz problem inkulturacije, pojavila su se na Sinodi pitanja supsidijarnosti i kolegijalnosti. Supsidijarnost, zapravo mogućnost da se mjesnoj crkvenoj vlasti omogućiti da o nekim pitanjima odlučuje sama, bez prizivanja na Rim, više zanima biskupe zapadnih Crkvi, Evrope i Sjeverne Amerike. Budući da provođenje načela supsidijarnosti znači decentralizaciju i veću autonomiju, veliki broj biskupa trećeg svijeta tražilo je obratno, da ih Rim ne napusti, nego podrži. Teško je da će se supsidijarnost u potpunosti moći primijeniti u Crkvi. Rasprave su pokazale da ona može biti korisna na organizacijskom području gdje se ne zalazi u pitanja vjere, morala i opće discipline. Novi Kodeks kanonskog prava, osim toga, predviđa mnoge odgovornosti za biskupe, pa se oni više ne moraju, kao prije, tako često obraćati Rimu. Tako neka supsidijarnost u Crkvi već postoji. U Završnom izvještaju Sinoda preporučuje da se taj problem bolje prouči, da bi se vidjelo može li se i koliko, te na kojoj razini, supsidijarnost ostvarivati u Crkvi.

Biskupska kolegijalnost

O pitanju biskupske kolegijalnosti više ili manje raspravlja se na svakoj Sinodi. Izvanredna sinoda prilično je prostora posvetila tom složenom pitanju. Još u odgovorima uoči zasjedanja tražile su Biskupske konferencije da se kolegijalnost proširi, da se na biskupe prenese više odgovornosti. Taj problem jednako je zanimao mlade i starije Crkve. Pokazalo se da krajevne Crkve u biskupskoj kolegijalnosti vide izraz međusobne solidarnosti biskupa, smatraju je novim kontekstom papina primata, tvorevinom i željom Koncila. Duh kolegijalnosti širi je od djelatne kolegijalnosti, odnosno njezina pravnog izvršavanja. Tako su kanadski biskupi iznijeli da je Koncil priznao biskupsku kolegijalnost kao prastari i nužni element crkvenosti po kojemu biskupi sudjeluju u životu svih Crkvi. Zairska biskupska konferencija tražila je bolje ostvarenje kolegijalnosti, za što treba naći praktične zaključke i naučavanje Koncila. Kardinal Lorscheider u pismenom je intervjuu dodao da Crkva danas uz pomoć Duha Svetoga stvara nove oblike kolegijalnosti, kao što su to npr. kontinentalne biskupske konferencije. Čadski biskupi naveli su da im sadašnji način upravljanja Crkvom izgleda daleko od duha Koncila, jer se kolegijalnosti ne daje prostor koji joj pripada. Danas se u Crkvi može ostvariti jaka centralizacija, s jedne strane plodna, ali i štetna, na primjer za razvitak ekumenizma. Slično je i predsjednik indonezijske biskupske konferencije mons. Hadisumarta rekao da iskustvo pokazuje kako

prejaka središnja vlast može u trećem svijetu, napose u Aziji, zapriječiti originalnost mladih Crkvi u proživljavanju vjere i ostvarenju originalnog poslanja među kulturama i životnim prilikama što se tako razlikuje od zemalja tisućljetnog kršćanstva. Tu se često radi o prvim koracima koji onda evanđeoskoj poruci omogućuju da doista postane važna za narode u kojima većina stanovništva pripada drugim religijama i bori se za vlastiti razvitak. Centralizacija bi takve pothvate mogla ugušiti već u samom začetku.

U više intervenata biskupi su se zauzimali za veće jedinstvo s Papom i upozoravali na opasnosti od centrifugalnih težnji u Crkvi, koje idu za udaljavanjem od središta.

Završni dokument navodi neka pojedinačna, djelomična ostvarenja duha kolegijalnosti: najprije Sinoda biskupa, zatim biskupske konferencije, Rimska kurija, posjeti biskupa „ad limina”, te papina apostolska putovanja.

Nakon najvećeg izraza kolegijalnosti koji ostvaruju biskupi na Koncilu okupljeni oko Pape, djelomično je ostvarenje kolegijalnosti, dakle, *Sinoda*. I na ovom, izvanrednom zasjedanju, neki su biskupi kritizirali što se Sinodi daje premalo važnosti, tražili su da sami izrađuju završni dokument. Ne žele da se Sinoda svede na skup koji samo izvještava Papu ili na nekakav sastanak podanašnjenja. Savez azijskih biskupskih konferencija tražio je da privremeni praktični savjeti postanu smjernice rada za nacionalne biskupske konferencije, da Sinoda potiče pothvate krajevnih Crkvi u njihovu nastojanju da na svoj način izraze kršćanstvo. Metropolit ukrajinskih katolika u Kanadi, winnipeški nadbiskup Maxim Hermaniuk, tražio je da se Sinodi dadne stalni karakter i zadatak usklađivanja veza biskupa sa Svetom Stolicom. Nešto slično tražili su na Sinodi iz 1969. kardinal König i monsinjor McGrath, ali je bilo odbačeno. Oslanjajući se na stoljetnu tradiciju istočnih Crkvi, nadbiskup je Hermaniuk predlagao da Sinoda postane neka vrsta „kolegijalne uprave” sa zakonodavnom i izvršnom vlašću, da zajedno s papom i pod njegovim autoritetom odlučuje o svim problemima crkvenoga života. Iako je prijedlog ukrajinskog nadbiskupa ostao osamljen, upozorio je na činjenicu da je Sinoda mlada i još uvijek neodređena institucija u Crkvi. Sinoda nije parlament. Ona nema zakonodavnu ovlast, već samo savjetodavni značaj. Teško da će se jednom moći uskladiti nezamjenjivost Petrovog primata sa željama da se kolegijalnost biskupa približi izvanteološkim shvaćanjima političke demokracije. Tu je u pozadini uvijek prisutna bojazan da jedan organ, kojemu je u početku povjerena posrednička uloga, ne bi počeo škoditi središnjoj vlasti, ograničavajući je sve dotle dok joj napokon ne oduzme svaki osobni karakter, što se uostalom dogodilo na Istoku.

Biskupi su na ovoj Sinodi mnogo pažnje posvetili problemima što su povezani s radom i ulogom *biskupskih konferencija*. Najprije je bilo primijećeno da one nemaju prave doktrinalne podloge, da ne pripadaju intimnoj crkvenoj strukturi. Pitanje biskupskih konferencija spada u crkveno pravo. One su izraz gledišta i stavova određene skupine biskupa na razini pokrajine, države ili kontinenta. Nema sumnje da su mjesto ispunjavanja kolegijalnosti i zajedništva, zaslužne su u provođenju, ostvarenju i usvajanju Koncila.

No, biskupske konferencije – izneseno je na Sinodi – susreću se s određenim problemima kada se radi o odnosima sa središnjom upravom Crkve, s Kurijom. Kanadski biskupi tvrdili su da se posljednjih godina osjeća težnja Kurije za centra-

lizacijom i ujednačavanjem, pa su tražili da se Sinoda u duhu Koncila tome suprotstavi. Predsjednik Indonezijske biskupske konferencije mons. Hadisumarta govorio je kako su odnosi biskupa s papom dobri, kao s ocem, dok se u Kuriji s njima ne postupa kao s odraslim i odgovornim osobama, nego se pokušavaju voditi za ruku kao da su djeca. Tužio se kako u Kuriji moraju samo slušati odluke koje se donose na temelju kriterija koji vrijede za prilike na Zapadu i neprikladne su za ostale krajevne Crkve. Tražio je zatim da se biskupskim konferencijama dadnu neke konkretne ovlasti, da npr. razrješuju brakove, u skladu s općim propisima, da mogu laicizirati svećenike koji to traže, da smiju unositi neke svoje molitve u liturgiju i razvijati teologiju koja će biti dublje utjelovljena u mentalitet naroda, te živjeti kršćanstvo ne na evropski, nego na azijski način.

Biskupi su na Sinodi tražili da biskupske konferencije budu uključene u imenovanja biskupa i da se u Rimu ne donose odluke koje ne vode računa o njihovim potrebama. Predsjednik Biskupske konferencije SAD tražio je da se ovlasti konferencija prošire. Predstavnik norveških biskupa John Gran tužio se isto tako na pojavu sve veće centralizacije kao i na povratak mentaliteta da biskupi po biskupijama budu predstavnici Rima, upravitelji, a ne voditelji biskupija s vlastitim pravima. Čadska biskupska konferencija upozorila je na nepovjerenje središnje uprave prema svemu onome što dolazi iz krajevnih Crkvi. Trebalo bi redovito sazivati pokrajinske i kontinentalne sinode. Iz središta se osjeća težnja da se umanjí važnost nacionalnih, višenacionalnih i kontinentalnih biskupskih konferencija, makar su one posve u skladu s tradicijom, duhom i slovom Koncila i mjesta su proživljavanja kolegijalnosti među Crkvama sa zajedničkim problemima i značajkama.

Uoči Sinode iznesene su bojazni da se na ovom zasjedanju želi ograničiti uloga biskupskih konferencija kako postupno ne bi prerasle u neku vrstu nacionalnih Crkvi. Osvrćući se na neslaganja između biskupskih konferencija i Kurije, kardinal je Danneels duhovito primijetio da bi ta neslaganja postojala čak i da sam Bog siđe na Zemlju. U svakom slučaju problem je delikatn. Na kraju su biskupi na Sinodi tražili da se točno prouči uloga, pa teološki i pravni položaj biskupskih konferencija u Crkvi, jer da nije dovoljno jasan.

Završni izvještaj napominje da su biskupske konferencije konkretna primjena kolegijalnosti, pastoralno su korisne i potrebne u sadašnjem času. Preko njih biskupi jednog naroda ili pokrajine zajednički obavljaju svoju pastoralnu službu, pri čemu moraju paziti na dobro i jedinstvo Crkve, te na neotuđivu odgovornost svakoga pojedinog biskupa što je on ima za opću i svoju pojedinačnu Crkvu. Na taj problem biskupi su upozorili još na Koncilu, naime, osjećali su da bi biskupska kolegijalnost i biskupske konferencije mogle umanjiti, uvjetovati ili dovesti u pitanje odgovornost pojedinog biskupa.

U tisku je biskupima bilo predbačeno da su, odgađajući rješenje problema biskupskih konferencija, vješto izbjegli udarce koji su se navodno spremali iz Kurije... Biskupi su odgodili ono što je trebalo da sami naprave. Bilo je nerazborito tražiti da Kurija prouči i jasnije odredi teološki i pravni položaj biskupskih konferencija. No, očito je pravi razlog tog odgađanja bio nedostatak vremena te činjenica da biskupi nisu htjeli stvarati zaključke bez dubljega prethodnog proučavanja.

Nakon II. vatikanskog Koncila Katolička je crkva svijetu prikazala novu sliku o sebi, počela se drukčije definirati, kao Božji narod, koji kolegijalno zajedno s biskupima vodi papa, usred kojega vjernici laici počinju imati neko određenije mjesto. Budući da je izraz „Božji narod” u ovih dvadeset godina bio politički i ideološki instrumentaliziran, našao se na zasjedanju Sinode u krizi. Oslanjajući se na koncilsku konstituciju *Lumen gentium*, biskupi nisu željeli raspravljati o poslanju Crkve u svijetu, već o njezinoj prirodi. Od razmišljanja o *Crkvi–zajednici* prešli su na razmatranja o *Crkvi–misteriju*. Sinoda je izjavila da je konstitucija *Gaudium et spes* i dalje suvremena, ali da se znakovi našeg vremena razlikuju od onih iz vremena održavanja Sabora. Sadašnji su problemi i tjeskobe veći. Posvuda se po svijetu šire glad, tlačenje, nepravda i rat, trpljenja, terorizam i ostali oblici nasilja svake vrste. To obezbežuje – napominje su u *Završnom izvještaju* – na dublje teološko razmišljanje da bi se ti znakovi mogli tumačiti u svjetlu Evandjelja. Kroz sadašnje teškoće Bog nas želi poučiti o središnjosti kriza Isusa Krista. Zato odnos ljudske povijesti i povijesti spase-nja treba tumačiti u svjetlu vazmenog otajstva, što nije pesimizam, nego realizam kršćanske nade.

Nakon četvrt stoljeća pozivanja na dijalog i otvorenost svijetu sada je istaknut mistični ton, Crkva–misterij, kao nastavak Kristova otajstva. Traženo je da se sve definicije Crkve uzmu zajedno. *Poruka Sinode*, Papin govor i *Završni izvještaj* izbjegavaju bilo kakvo sociološko i političko poimanje Crkve. Bilo je očito da su biskupi u sadašnjem času željeli istaknuti kršćanski poziv na svetost. Željeli su okupiti Crkvu oko njezinih sigurnih vrednota i upozoriti da se ona ne smije postavljati na mjesto političkih i društvenih snaga. Zato su ovom Sinodom biskupi pokušali u središte života Crkve i života vjernika postaviti snažne duhovne vrijednosti, kao što su svetost, pokora, obraćanje i molitva. To su ujedno nadahnuća pontifikata Ivana Pavla II.

Činjenica je – rekao je kardinal Lustiger komentirajući rad Sinode – da se ljudi na Zapadu rado susreću s Kristom, ali ne i s Crkvom, koja im se čini Evandjelju dodana institucija. Sinoda želi da vjernici otkriju da se Krist daje svijetu po Crkvi, da je ona oblik njegove prisutnosti. Štoviše, *Završni izvještaj* ističe da je Krist postavio vlast u Crkvi na spasenje svijeta.

Sinodalna kriza „Božjeg naroda” izazvala je mnogo članaka, i oštih sudova na račun biskupa. Bilo je i kritika na račun „misterija”. Primijećeno je kako on može biti isprika da se od kritika spase postojeći oblici crkvene organizacije. Misterij može lako postati mistifikacija. „Pozivanje na misterij Crkve ne treba da posluži kao isprika da se ispraznim učini svako pitanje organizacijskog tipa” – izjavio je nakon Sinode p. Chenu – „jer postoje samo utjelovljeni misteriji.” Vjera ne bi smjela biti ni blažena ni trijumfalistička, nego bi morala stvarati povijest. “Imam dojam da na ovoj Sinodi određen broj biskupa nije volio svijet, pa se okrenuo lažnoj spiritualističkoj i neutjelovljenoj sigurnosti” – zaključio je p. Chenu. Ostaje pitanje hoće li se o ovim pitanjima nakon Sinode raspravljati slično kao u vrijeme nakon Koncila (*L'Actualité religieuse*, 15. siječnja 1986., br. 30.).

Završni izvještaj više govori o misteriju nego o ministriju, daje prednost tološkom produblivanju pred organizacijskim pitanjima i obraćanje srca postavlja pred

reformu strukture, što ostavlja za kasnije. Crkva se ne može svesti ni na instituciju ni na apstrakciju. Misterij znači božansku stvarnost ne samo skrivenu iza prividnosti već i ono kako se otkriva u vidljivoj ljudskoj stvarnosti. Zaključci Sinode mogli bi biti poticaj za daljnji teološki rad (*Etudes*, siječanj 1986., br. 364.).

Katehetski sažetak

Na Sinodi s više je strana izneseno da je usred raznovrsnosti teoloških struja, koje katkad zbunjuju vjernike, potrebna cjelovita i sistematska kateheza. Talijanska jezična skupina predložila je da se izradi nešto kao svjetski katekizan, katehetski priručnik. U raspravi se iskristalizirala ideja da se izradi sažetak sve katoličke nauke s obzirom na vjeru i moral. Završni izvještaj navodi kako bi taj sažetak imao biti polazište za katekizme koji se pripremaju po različitim krajevima. Iznošenje nauke Crkve mora biti biblijski i liturgijski utemeljeno. Tim sažetkom biskupi bi željeli izbjeći subjektiviziran na području morala i vjerske prakse. Nakon Sinode iznesena je bojazan da se njime žele zamijeniti postojeći nacionalni katekizmi. Osim toga, biskupi su ga sami tražili, pa kada on bude izrađen u Rimu, neće mu se moć suprotstavljati niti ga kritizirati. No to je već pitanje razvitka stvari nakon Sinode.

U vezi s katehetskim sažetkom kardinal je Danneels rekao da će biti osnovana komisija teologa, kateheta i biskupa, koja će izraditi kratki tekst s osnovnim istinama. Napomenuo je kako Sinoda nije kritizirala postojeće nacionalne katekizme niti je o njima raspravljala. Tekst sažetka neće imati tradicionalni oblik s pitanjima i odgovorima. On će se izradivati pod pokroviteljstvom Kongregacije za nauk vjere.

Dokumenti Izvanrednog zasjedanja Sinode

Izvanredna Sinoda je izradila dva dokumenta: *Poruku Božjem narodu* i *Završni izvještaj* s naslovom „Crkva u Božjoj riječi slavi Kristova otajstva na spasenje svijeta”. Glavna je misao *Poruke Božjem narodu* da Crkva smatra Koncil Božjim darom Crkvi i svijetu, izvorom, koji je Duh Sveti dao Crkvi za današnjicu i za budućnost. Ona u Koncilu nalazi svjetlo i snagu, što ih je Krist obećao dati svojima u svakom povijesnom vremenu. To je ujedno prvi dio *Poruke*. U drugom dijelu govori se o Kristovoj prisutnosti u svijetu preko Crkve, koja je u Kristu „misterij” ljubavi Boga prisutnog u ljudskoj povijesti, Crkva se ne može obnoviti bez ove svijesti o misteriju. Vjernici su pozvani otkrivati smisao misterija Crkve i izbjegavati sociološka i politička tumačenja prirode Crkve. U trećem dijelu biskupi pozivaju vjernike da bolje upoznaju Koncil, da upoznaju jedinstvo i bogatstvo svih konstitucija, dekreta i izjava. U ovo vrijeme, kada se osjeća žeđa za Bogom, napose među mladima, obnovljeno prianjanje uz Koncil može značiti misijski poticaj za Crkvu. U četvrtom dijelu *Poruke* govori se kako je Koncil dao Crkvi svjetlo, radost i nadu, koji mogu pomoći čovjeku nadvladati svaku žalost i tjeskobu već na Zemlji. Sudjelujemo u bolima svih ljudi — primjećuju biskupi — solidarni smo sa svakom nacijom i sa svakom pojedinom osobom. Nada Evanđelja za ovo je vrijeme poruka Drugoga vatikanskog koncila. Čovjek nije osuđen na smrt, već pozvan da živi, nije osuđen na razdor i ratove, već na bratstvo i mir. Bog nije čovjeka stvorio za mržnju i nepovjerenje, već

za ljubav Božju, za Boga. Biskupi pozivaju na izgradnju civilizacije dostojne čovjeka, civilizacije ljubavi. Na kraju upućuju poziv da se Crkva što bolje pripravi za iduću Sinodu o laicima.

Završni izvještaj Izvanredne Sinode biskupa bio je novost. Prema dosadašnjoj praksi, ostajali su prijedlozi biskupa manje—više tajni. Papa bi kasnije na temelju njih izrađivao apostolsku pobudnicu upućenu cijeloj Crkvi.

Izvještaj ove Sinode izradio je kardinal Danneels, a biskupi su ga odobrili. Tu i tamo u njemu se ponavlja kardinalov uvodni izvještaj, čime se željelo pokazati da je pri izradi vođeno računa o pripravnim izvještajima biskupskih konferencija. Kada je Papa najavio da će *Završni izvještaj* biti objavljen, odmah i onakav kako ga je izradila Sinoda, okupljeni oci prekinuli su njegov govor oduševljenim pljeskom. Za razliku od *Poruke*, koja je kratka, *Završni izvještaj* oveći je dokument podijeljen u dva dijela. Prvi dio govori o Koncilu koji je bio glavna tema Sinode. Treba promicati njegovo upoznavanje i primjenu, jer on tumači vjeru u skladu s tradicijom Crkve. Za sve što je bilo negativno u pokoncilskom vremenu, ne može se optužiti Koncil.

Drugi dio dokumenta detaljno izvještava o svakoj pojedinoj temi koja je bila u središtu rasprave: o pojavi sekularizma i znakovima težnje za svetim, o Crkvi—misteriju, kršćanskom pozivu na svetost. Nabrajajući zatim izvore života Crkve, *Završni izvještaj* govori o Svetom pismu, tradiciji i crkvenom učiteljstvu, o evangelizaciji uopće, o odnosima biskupa i teologa, o katehetskom sažetku. U odlomku o liturgiji Izvještaj ustanovljuje da je liturgijska obnova vidljivi plod djelovanja Koncila. Napominje ipak da se ta obnova ne može svesti na svečanosti, obrede i tekstove, već mora biti obogaćena aktivnim duhovnim sudjelovanjem.

Nakon tumačenja Crkve—misterija, Crkva je protumačena kao zajedništvo. Oslanjajući se na učenje Koncila, dokument govori o jedinstvu i raznovrsnosti u Crkvi, o istočnim Crkvama, značenju kolegijalnosti, o biskupskim konferencijama, sudioništvu i suodgovornosti u Crkvi, te o potrebi da se nastavi ekumenski dijalog.

U posljednjem se dijelu *Završni izvještaj* bavi poslanjem Crkve u svijetu: pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* važna je i aktualna. No, sadašnjim teškoćama Bog nas želi poučiti o vrijednosti, važnosti i središnjosti križa Isusa Krista. Izvještaj se zatim osvrće na podanašnjenje i razlikuje ga od prilagođenja, iznosi misli Sinode o inkulturaciji, dijalogu s nekršćanima i onima koji ne vjeruju, o preferencijalnom opredjeljenju za siromahe i promicanju čovjeka. Na kraju biskupi zahvaljuju Bogu za milosti što su ih primili na Sinodi kao i za najveću milost, što ju je Bog dao Crkvi u ovom stoljeću, za Drugi vatikanski Koncil.

Općenito je bilo primijećeno da *Završni izvještaj*, za razliku od poruke Koncila, ne zrači radošću i optimizmom, ali je zato realističan, daje sliku života Crkve u ovih dvadeset pokoncilskih godina i svjedoči o njezinoj želji da, oslanjajući se na Koncil, krene u treće tisućljeće kršćanstva.

Mišljenja o Izvanrednoj Sinodi

Sudovi o Izvanrednoj Sinodi biskupa bili su vrlo različiti, kao uostalom u svakom značajnijem crkvenom događaju. Općenito je bilo iznošeno mišljenje da je Sinoda

sazvana zbog pastoralnih potreba. Bilo je i onih koji su se pitali treba li ovu izvanrednu Sinodu smatrati konačnom potvrdom sadašnjega pontifikata (*Le Monde*, 10. prosinca 1985.).

Sinoda je za biskupe bila prigoda da ponovno dožive zajedništvo. Ona nije bila ni nastavak Koncila, niti njegov pokop. S obzirom na prihvaćanje Koncila u Crkvi, Sinoda je pokazala izvanrednu raznolikost situacija (*Etudes*, siječanj 1986., br. 364.).

Francuski časopis *L'Actualité religieuse* (15. prosinca 1985. br. 29 i 15. siječnja 1986., br. 30) iznio je mišljenje da su integristi na ovoj Sinodi izgubili svoju posljednju nadu da dovedu u pitanje Koncil. Progresisti su opet zaključili da je Izvanredna Sinoda za Crkvu značila skretanje u centar, jer su biskupi bili zabrinuti za jedinstvo crkvene zajednice. Sinoda nije korak unatrag. Koncil je bio djelotvorno obranjen, makar se vrijeme koje je potrošeno prije i poslije Sinode, da se Koncil razriješi krivnje za sadašnju krizu, moglo bolje upotrijebiti za traženje novih putova. Pravu opasnost nekih zaključaka otkrit će godine nakon Sinode. Iako sva budućnost Crkve nije ispisana u jednom dokumentu, ipak će povijest Crkve ostati obilježena ovom Izvanrednom Sinodom. *Završni izvještaj* ostao je na općenitim tvrdnjama, pa će se u budućnosti moći svakojako tumačiti. Budući razvitak stvari dat će odgovore na pitanja koja ostaju. Sva ona radilišta koja je otvorio Koncil, nisu zatvorena disciplinskim mjerama. U svim pitanjima o kojima su biskupi raspravljali prevladavala je koncilaska dinamika.

Mnogi komentari slagali su se u mišljenju da je Izvanredna Sinoda pokazala životnu snagu Crkve (*Corriere della sera*, 11. prosinca 1985.), te da je skup imao uravnoteženi karakter, da nije zaboravljena otvorenost, vjernost i da nije odstupio od istraživanja (*Vida Nueva*, 21. prosinca 1985.). Sazivanje Izvanredne Sinode bilo je za sve iznenađenje. Veliko zanimanje tiska probudilo je neopravdana očekivanja već uoči zasjedanja. Tako su mnogi u Sinodi vidjeli neki mali Koncil, pokušaj restauracije, kočenje i sud Koncilu. Bilo je i onih koji su mislili da će ona riješiti sve probleme što su nastali u vremenu nakon Koncila. Sinoda nije mogla zadovoljiti sve te težnje. Ona nije bila vraćanje natrag s obzirom na Koncil, koji je duboko prodro u svijest i život Crkve. Dvadeset godina tumačio je žive potrebe sadašnje Crkve i najhitnije probleme modernog svijeta. Sinoda jednako tako nije mogla riješiti sve probleme nastale nakon Koncila, najprije zbog kratkoće vremena, a onda zato što se radilo o problemima za koje je potrebno razmišljanje. Izvanredna je Sinoda učinila ono za što je bila sazvana: prostavila je, provjerila i promaknula Koncil. Istaknula je da je on put kojim Crkva mora krenuti da bi mogla naviještati Evanđelje u praskozorje trećeg tisućljeća. Sinoda je rekla vrijedne stvari o problemima dvadesetgodišnjeg pokoncilskog vremena i to će moći pomoći u njihovu rješavanju. No, ostavila je teolozima da ih bolje prouče u zajedništvu i dijalogu s hijerarhijom i cijelim Božjim narodom. Sinoda je bila otvorena novome, budućnosti, a iznad svega nadi da će produblivanjem i primjenom Koncila Duh Sveti reći današnjoj Crkvi ono što joj je potrebno da bi na kraju ovog stoljeća bila „Crkva koja u Božjoj riječi slavi Kristova otajstva na spasenje svijeta” (*Civiltà Cattolica*, 21. prosinca 1985.).

Dvadeset pokoncilskih godina tek su kap u dvadesetstoljetnoj povijesti Crkve. Ipak je očito da se Crkva nikada nije promijenila toliko naglo i u tako kratkom vremenskom razdoblju. Ni jedan prijašnji koncil nije tako duboko posegnuo u život i tkivo Crkve kao Drugi vatikanski. Crkva je nakon njega čak i samu sebe i svijet počela gledati novim očima i novim duhom. On je u nju unio novi stil života i rada, novi mentalitet i kulturu. Bio je pravo proljeće Crkve. Na svim područjima crkvenoga života prostrujao je novi život. Zato i nije čudno što se taj ključni događaj u Crkvi našeg stoljeća našao u središtu pažnje i da je podijelio mišljenja. Papa je pozvao Sinodu da o njemu kaže svoju riječ. Ona je na sve rasprave za Koncil i protiv njega, na sve optužbe nad „promašajima” pokoncilskog vremena, rekla svoj jasni „da” Koncilu i njegovoj nauci. Sinoda se nije okrenula nostalgiji za prošlim vremenima, nije žalila za pretkoncilskim sigurnostima, niti se zaustavila na žaru koncilskih dana.

Poznato je da je svako vrijeme nakon koncila u Crkvi bilo ispunjeno napetostima, sukobima, djelomičnim sudovima i gledanjima, zbrkom, pa i povremenim vraćanjima natrag. Dvadeset godina tek je početak ostvarivanja koncilskih ideja. Normalno je da je nakon prvotnog žara i optimizma, susret sa stvarnošću doveo do određenih razočaranja i tražio određeno razmišljanje, kao što je bilo ovo na Izvanrednoj Sinodi. Crkva je na njezinu zasjedanju jasno pokazala da se neće zatvoriti u prošlost, već otvoriti budućnosti koju želi obilježiti ravnotežom, proučavanjem i ozbiljnom primjenom Drugoga vatikanskog koncila. Oslanjajući se na zaključke sinodalnih otaca, spremna je istom onom koncilskom snagom, poletom i duhom suočavati se s pitanjima i problemima predvečerja drugog i svitanja trećeg tisućljeća kršćanstva.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO

Ivan Kozelj: PRED TAJNOM ZLA I PATNJE. Izd. Provincijalat Hrvatske provincije Družbe Isusove, Zagreb 1986., str. 64. Cijena 700 dinara. Narudžbe: Franjo Ereiz, Palmotićeva 31, 41001 Zagreb, pp 169. „Iskustvo zla i boli budi u ljudskom duhu mnoga pitanja i dovodi ga u teška iskušenja. Na ta pitanja, zajednička svakom čovjeku, napose u vrijeme patnje i boli, svaki čovjek mora naći svoj odgovor. Da je otac Ivan Kozelj iskreno i neumorno tražio taj odgovor, svjedoče ove stranice. Kao profesor, propovjednik, ispovjednik i duhovni vođa ne malog broja duša, zacijelo nije bio pošteđen tih pitanja niti je mogao davati na njih lagane odgovore... Objavlivanjem ove knjižice izlazimo ususret ponavljanim željama njegovih poštovalaca, a nadamo se i svima onima koji će, tražeći odgovor na ta vječna čovjekova pitanja, posegnuti za ovim razmišljanjima.” (Iz predgovora)

PITANJA br. 5/1985 i br. 6/1985. Časopis za teorijska i društvena pitanja. Izdaje RZ Centar društvenih djelatnosti SSOH, Zagreb. Cijena pojedinom broju 200 dinara. Dok su važniji članci skupljeni u petom broju u rubrici „Naša društvena praksa”, u tom se broju mogu također čitati zanimljivi prilozi u rubrici „Zen i kultura Dalekog Istoka”. Istaknute rubrike u šestom broju jesu: „Problemi društvenom razvoju” i „Umjetnici o umjetnicima”. No u tom se broju posebno ističe „Filzofska tema” gdje je donesen prijevod s njemačkog jezika članak pape Ivana Pavla II. (Karol Wojtyła): „U potrazi za temeljima perfektiorizma u etici”.